

Monika Biok

Collegium Nobilium Opoliense

Mąż stanu i Księżę Niezłomny – kardynał Adam Sapieha

„Lata płyną naprzód, już wielu nie pamięta księcia kardynała Adama Stefana Sapiehy. Ci, którzy pamiętają, tak jak ja, mają obowiązek przypominać, aby ta wielkość trwała i tworzyła przyszłość narodu i Kościoła na tej polskiej ziemi. Bóg Ci zapłać Księżę Kardynale za to, czym byłeś dla nas, dla mnie, dla wszystkich Polaków strasznego okresu okupacji. Bóg Ci zapłać”.

Taki obraz człowieka, któremu, dzięki swej sile i odwadze, udało się przeprowadzić Kościół przez niezwykle trudny okres odradzania się ojczyzny i dwie wojny światowe, daje nam jego wychowanek – Jan Paweł II.

Urodził się 14 maja 1867 r. w Krasieczynie (dzisiejszym województwie podkarpackim). Najmłodszy syn Adama Stanisława Sapiehy, działacza niepodległościowego i Jadwigi z Sanguszków. Jego kariera zawodowa nie była od początku skupiona na teologii, lecz na prawie. Studiował on prawo zarówno w Warszawie, jak i Krakowie. Dopiero będąc słuchaczem Instytutu Katolickiego we Francji doszedł do wniosku, że Bóg wybrał go na swojego pośrednika i w 1890 r. rozpoczął studia teologiczne w Innsbrucku, które kontynuował we Lwowie. Wyświęcony przez bp. Jana Puzynę, został skierowany do pracy w parafii w Jazłowcu. W obliczu epidemii cholery młody kapłan wykazał się wielką odwagą, nie opuścił swoich parafian, ale pozostał z nimi organizując potrzebną pomoc. W jego późniejszej diecezji krakowskiej szczególnie przetrwała pamięć o wcześniejszym kapłańskim życiu. W 1895 r. został skierowany na studia do Rzymu. Po powrocie w 1897 r. został sekretarzem sądu metropolitalnego, egzaminatorem prosynodalnym oraz wicerektorem seminarium duchownego we Lwowie¹. W 1906 r. został nominowany na papieskiego szambelana u boku

---

¹ Wikipedia.pl., *Adam Stefan Sapieha*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Adam_Stefan_Sapieha [dostęp: 20.02.2018].

papieża Piusa X. Tytuł był nie tylko ogromnym wyróżnieniem, ale także obowiązkiem reprezentowania sprawy Polaków pod zaborami. Sapieha zapowiadał się właśnie na papieskiego dyplomata. Znał świetnie kilka języków, miał wyższe wykształcenie, niezbędne obycie i nazwisko jednego z najważniejszych rodów magnackich, znane na całą Europę.

Początek posługi jako biskup krakowski

W 1911 r. został mianowany przez cesarza Franciszka Józefa biskupem diecezjalnym katedry w Krakowie, gdzie spędził następne czterdzieści lat. Okres głodu, epidemii i wielkich migracji ludności był dla niego czasem niesłuchanie owocnych i wielostronnych działań duszpasterskich, społecznych, ale przede wszystkim obywatelskich. Ściągając z całego świata pomoc dla głodnych i ubogich, jak również tworząc książecko-biskupi komitet pomocy dla dotkniętych klęską wojny, Sapieha dał się poznać jako człowiek, dla którego pomoc najuboższym stanowiła jeden z filarów kapłańskiej posługi. Ze względu na te działania nadano mu przydomek „Wielki Jałmużnik”².

Okres wojenny

Jeżeli ktoś chciałby w kilku słowach streścić działalność kardynała Sapiehy, to niewątpliwie część jego własnego przemówienia w rocznicę odyskania niepodległości daje nam wgląd w obraz jego posługi: „Chwila obecna dana jest nam przez Boga po to, aby w niej budować gmach Ojczyzny naszej. Zmarnować nam tej chwili nie wolno, jesteśmy za nią przed Bogiem odpowiedzialni. Wyrzec się nam trzeba siebie, a ofiarą z osobistych interesów kłaść podwaliny pod państwowość polską”.

Zgodnie z tą myślą czas odradzania się Ojczyzny stał się dla niego możliwością pokazania swoim działaniem tym, którzy w wyniku działań wojennych i strat w nich poniesionych zwątpili w Boga, że Stwórcą ich nie opuścił. Sapieha ofiarował sam siebie dla dobra własnego państwa.

Wraz z wejściem konkordatu w 1925 r. i zmianach administracyjnych w Kościele, diecezja krakowska stała się metropolią. Oznaczało to dla Sapiehy

---

² Krakow.wyborcza.pl, *Księżę Niezłomny. 150 lat temu urodził się kard. Adam Stefan Sapieha*, <http://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,21803089,ksiaze-niezlomny-150-lat-temu-urodzil-sie-kard-adam-stefan.html> [dostęp: 20.02.2018].

nominowanie na arcybiskupa i metropolitę krakowskiego³. Dzięki temu zaczął organizować Caritas⁴ i patronował pełnionym w diecezji dziełom miłosierdzia. Chcąc poświęcić uwagę młodzieży, która w przyszłości będzie tworzyć historię własnego narodu, utworzył pierwsze duszpasterstwo akademickie przy kolegiacie św. Anny w Krakowie.

„Chodziło o to, by stworzyć nie tyle elitę, co dużą grupę ludzi, którzy potrafią być chrześcijanami w ich własnej społeczności, w rodzinie i pracy zawodowej”.

Rok 1937 był wyjątkowy dla Sapiehy nie tylko z racji rozpoczęcia konfliktu wawelskiego, ale w tym samym roku obchodził 25-lecie biskupstwa oraz 70. rocznicę urodzin. Z dotąd nieokreślonych przyczyn przyszedł kardynał w 1939 r. złożył prośbę o rezygnację z rządów nad diecezją krakowską, tłumacząc się słabym zdrowiem. Prośba nie została zrealizowana, gdyż Pius XI zmarł osiem dni później, a nowy papież Pius XII nie podjął od razu decyzji. Wybuch II wojny światowej (1 września 1939 r.) całkowicie oddalił tę sprawę na dalszy plan. Sapieha zapominając o swojej prośbie, starał się w trudnych chwilach trwać przy swoim narodzie, jak dobry ojciec, wykazując przy tym najwyższą dojrzałość pasterską. Mimo panującej wrogości stał się pierwszą postacią polskiego Kościoła, przed którą nawet Niemcy czuli respekt. 18 lutego 1946 r. został mianowany przez papieża Piusa XII kardynałem.

Konflikt wawelski

Konflikt, który swoim zasięgiem zaangażował władze kościelne oraz rząd był jednocześnie szeroko omawiany w ówczesnych mediach. Dla biskupa krakowskiego był to czas obrony przed oskarżeniami o naruszenie kultu Marszałka i obrazę prezydenta. W przypływie emocji niektórzy zażądali nawet pozbawienia Sapiehy odznaczeń honorowych, obywatelstwa polskiego i usunięcia z kraju. Jak się później okazało czcze pogroźki stały się tylko słowami wyrzuconymi na wiatr.

W 1927 r. biskup Sapieha zawarł umowę z Piłsudskim, że ostatnim, który spoczął w kryptach królewskich będzie Juliusz Słowacki. Umowa nigdy nie doczekała się spełnienia. 12 maja 1935 r. w wyniku choroby zmarł Józef Pił-

³ Polskieradio.pl., *Adam Stefan Sapieha – Ksiązę Niezłomny*, <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/1123796,Adam-Stefan-Sapieha-Ksiaze-Niezlomny> [dostęp: 20.02.2018].

⁴ *Wiaodmosci.onet.pl., Żywot biskupa niezłomnego. Adam Stefan Sapieha*, <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/zywot-biskupa-niezlomnego-adam-stefan-sapieha/z9hcj0> [dostęp: 20.02.2018].

sudski. Władze kraju, wśród których większość należała do „piłsudczyków”, domagały się pochowania marszałka na Wawelu. Zgodnie z obowiązującym wówczas Kodeksem Prawa Kanonicznego w obrębie kościoła mogły zostać pochowane osoby, które należały do rezydujących biskupów, opatów, prałatów, biskupów rzymskich, kardynałów czy będące głową państwa. Jako że Piłsudski nie należał do żadnej z tych grup, teoretycznie nie mógł być pochowany na Wawelu. Mimo to biskup krakowski, pod wpływem przymusu odczuwanego ze strony władzy, zgodził się na tymczasowy pochówek w krypcie św. Leonarda. Będąc wiernym zasadom po dwóch latach poprosił o zgodę na przeniesienie zwłok do przygotowanej krypty pod Wieżą Srebrnych Dzwonów. Ważne dla niego było osobne wejście od zewnątrz, gdyż liczne wycieczki odwiedzające grób Marszałka, jak również przykra woń ciała odczuwana w krypcie nie świadczyły sakralnej atmosferze katedry. Władze odroczyły decyzję, dlatego Sapieha 17 czerwca 1937 r. postawił gen. Wieniawę-Długoszowskiego przed faktem dokonany. Zdecydował przenieść trumnę z rozkładającym się ciałem Piłsudskiego do przygotowanej krypty pod Wieżą Srebrnych Dzwonów w nocy z 22 na 23 czerwca 1937 r.⁵

Czując nacisk otoczenia arcybiskup zdecydował się wyjaśnić swoje stanowisko i przeprosić prezydenta za niewykonanie jego życzenia. W uzasadnieniu pisał w liście do prezydenta Mościckiego: „Bardzo mi przykro, że ja muszę bronić właściwej czci zwłok Pana Marszałka Józefa Piłsudskiego. W obecnej chwili są one w nieposzanowaniu z powodu wilgoci panującej w krypcie św. Leonarda. Nowa krypta jest sucha... (...) Ze względu też na katedrę, która jest skarbem narodu całego, utrzymanie dzisiejszego stanu rzeczy jest niemożliwe, a coraz nowe pomysły i projekty nakazują zrobić to bezzwłocznie”.

Tym czynem Sapieha rozpętał prawdziwą „burzę państwową”. W szczególności zwolennicy Marszałka zaczęli protestować, organizowano demonstracje uliczne. Wśród niezadowolonych pojawiły się także głosy domagające się zmiany konkordatu z Watykanem, a także przejęcia przez państwo Katedry Wawelskiej.

Oficjalnie konflikt zażegnano 20 lipca 1937 r. na posiedzeniu Sejmu.

Tematem do dyskusji pozostał osobisty stosunek Sapiehy do Piłsudskiego. Wielu doszukiwało się w decyzji o przeniesieniu zwłok niechęci arcybiskupa do marszałka. Po zamachu majowym z 1926 r. Sapieha otwarcie manifestował

---

⁵ Dzieje.pl., *Ciało Józefa Piłsudskiego od 80 lat spoczywa w krypcie Pod Wieżą Srebrnych Dzwonów*, <http://dzieje.pl/wideo/cialo-pilsudskiego-od-80-lat-spoczywa-w-krypcie-pod-wieza-srebrnych-dzwonow> [dostęp: 20.02.2018].

poglądy antysanacyjne. Był przeciwny m.in. więzieniu przez piłsudczyków przeciwników politycznych w twierdzy brzeskiej. Nie można tu także pominąć poczynań głowy państwa w stosunku do Kościoła katolickiego. Niezaprzeczalnym faktem jest to, że w 1899 r. przyszły Marszałek dokonał konwersji z katolicyzmu na luteranizm w celu poślubienia Marii Koplewskiej, która była wówczas mężatką. W obliczu nauki Kościoła taki czyn mógł spotkać się jedynie z niezadowolaniem⁶.

Walka z wiatrakami

Pomimo końca wojny dla Sapiehy walka z władzami rozpoczęła się na nowo. Czasy sowieckie zastąpiły okupację hitlerowską. Sapieha starał się przystosować Kościół do nowej sytuacji polityczno-społecznych, tym samym broniąc ludność przed kłamliwymi hasłami głoszonymi przez PKWN. Metropolita krakowski, próbując walczyć z obecną władzą, wysyłał wraz z innymi biskupami odezwy do Bolesława Bieruta, w których podejmowali interwencje w obronie represjonowanych Polaków. Wśród tematów podejmowanych w pismach wprost wyliczane były łamane przez władze swobody religijne, niejako zagwarantowane w Konstytucji. Wraz z nasilającymi się represjami kardynał, bojąc się aresztowania, sporządził oświadczenie zabezpieczające: „W razie gdybym był aresztowany stanowczo niniejszym ogłaszam, że wszelkie moje tam złożone wypowiedzi, prośby i przyznania się są nieprawdziwe. Nawet, gdy one byłyby wygłaszane wobec świadków, podpisane, nie są one wolne i nie przyjmuję ich za swoje”.

Siły duchowe kardynała nie stały jednak na równi z siłami fizycznymi. W 1950 roku stan zdrowotny Adama Sapiehy znacznie się pogorszył w wyniku zawału mięśnia sercowego. Mimo to nie pozwolił sobie na odpoczynek. W ostatnich miesiącach życia zdążył jeszcze wstawić się za przymusowo wysiedlanych mieszkańców Krakowa i dzięki jego interwencji akcji zaniechano.

Czując zbliżający się koniec, Sapieha przekazał z dniem 27 kwietnia 1951 r. kierowanie diecezją swemu pomocnikowi na wygnaniu, arcybiskupowi Eugeniuszowi Baziakowi. Książe Niezłomny zmarł 23 lipca 1951 r. Jego pogrzeb przekształcił się w potężną manifestację narodowo-patriotyczną, zgromadził niezliczone tłumy Polaków⁷.

---

⁶ Racjonalista.pl., *Konflikt wawelski – największa wojna religijna II RP*, <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9456> [dostęp: 20.02.2018].

⁷ L. Czerwińska, *Ks. Kard. A.S. Sapieha – Życie i posługa pasterska*, s. 17–20, <https://docplayer.pl/3039701-Ks-kard-a-s-sapieha-zycie-i-posluga-pasterska.html> [dostęp: 20.02.2018].

Do czasów współczesnych postać krakowskiego kardynała jest symbolem wierności i niezłomności, która sprostała próbie czasu. Księżę Niezlomny pokazał nam jak walczyć opierając się na wartościach chrześcijańskich, które to kształtowały kulturę europejską. Nie walka na miecze, lecz walka duchowa dała owoce pracy.